

การพัฒนาการรับสาร ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเอง

ถนอมวงศ์ ล้ายอดมรรคผล*

เมื่อผู้เรียนพัฒนาทักษะการรับสารประเภทต่างๆ อันได้แก่ ฟัง พูด อ่าน เขียน จนกระทั่งสามารถใช้ทักษะในการเล่าเรียนศึกษาได้แล้ว ก็ควรนำทักษะไปใช้ในการพัฒนาชีวิตความเป็นอยู่ของตนเองด้วย ในขั้นต่อไปก็ควรไตร่ตรองต่อไปว่าความสามารถระดับทั่วๆ ไปยังไม่พอเพียงสำหรับผู้ที่ได้ชื่อว่า “บัณฑิต” เพราะบัณฑิตที่แท้จริงมิใช่ผู้ที่เรียนวิชาการต่างๆ ได้คะแนนมากหรือผ่านเกณฑ์ แล้วไปรับปริญญาบัตร แต่บัณฑิตยังต้องมีความรู้รอบ รู้จริงในวิชาที่ศึกษา ประกอบกับมีคุณสมบัติอื่นๆ อีก จึงจะได้ชื่อว่าเป็นผู้ทรงความรู้ ผู้มีปัญญา นักปราชญ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๒, น.๖๑๕) เพราะความหมายระดับลึกของคำว่าบัณฑิต คือ “ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา” (พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), ๒๕๒๘, น.๑๓๕) ยิ่งไปกว่านั้น อดิธการบติของมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ คือศาสตราจารย์ ดร.ป๋วย อึ๊งภากรณ์ ได้ให้ความหมายระดับลึกไว้ในโคลงบทหนึ่งว่า

วิสัยบัณฑิตผู้
ไปเปลี่ยนไปแปรผัน
ไปขึ้นไปลงหัน
กายจิตวาตะพร้อม

ทรงธรรม
ไม่ค้อม
กลับกลอก
เปรียบด้วยลัดดา

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทย คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

แนวคิดเชิงบูรณาการเกี่ยวกับการพัฒนาการรับสารให้เกิดประโยชน์มีข้อที่ควรทำความเข้าใจดังนี้

การพัฒนา หมายถึง การทำให้เจริญ คือการเติบโตงอกงาม โดยความหมายที่เน้นมุ่งผลในทางดีมีประโยชน์ การรับสารก็ควรรับให้เกิดประโยชน์ในทางดี บังเกิดผลดีโดยตรงแก่ทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร และส่งผลไปยังบุคคลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วยไม่ว่าจะมีเจตนาหรือไม่ก็ตาม กล่าวคือก่อประโยชน์แก่ทั้งบุคคลและสังคม

ในแต่ละ “กาล” และ “เทศะ” เราอาจจะตั้งใจหรือไม่ตั้งใจ แต่ก็ได้รับสารด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธี เมื่อสารเข้ามาผ่านกระบวนการทางสมองแล้ว บุคคลนั้นจะมีปฏิกิริยาต่อสารและใช้สารให้เกิดประโยชน์ได้ ต้องมีคุณสมบัติจากการพัฒนาส่วนอื่นๆ มาก่อน และเสริมสร้างคุณสมบัติเหล่านั้นให้ยิ่งขึ้นไปอีกจากตัวสารและวิธีรับสาร (ถนอมวงศ์ ล้ายอดมรรคผล, ๒๕๔๖, น. ๑๗) โดยมีการบูรณาการองค์ประกอบต่อไปนี้ในเชิงบวก คือ

๑. ภูมิปัญญาและวิสัยทัศน์(IQ)
๒. อารมณ์และจิตใจ(EQ)
๓. คุณธรรมและจริยธรรม (MQ)
๔. ความสามารถทางการใช้ภาษา(LQ)

ภาษาอังกฤษที่อยู่ในวงเล็บนั้นเป็นคำใหม่ที่นักวิชาการสมัยใหม่ของชาวตะวันตกคิดขึ้น แต่ไม่ใช่ของใหม่ในหมู่นักคิดนักการศึกษาที่นับถือและศึกษาศิลปศาสตร์ชาวตะวันออก คำบรรยายในบทนี้จะกล่าวประกอบกันไปเพื่อให้เข้าใจความคิดและปรัชญาการศึกษาที่เป็นสากล โดยเน้นเฉพาะการรับสารให้เกิดประโยชน์ ดังนี้

๑. ภูมิปัญญาและวิสัยทัศน์ (IQ)

ภูมิปัญญา หมายถึง “ความรู้ความสามารถ” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, น. ๘๒๖) เฉพาะคำว่า ปัญญา หมายถึง “ความฉลาดเกิดแต่เรียนและคิด” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, น. ๖๘๗) ส่วนวิสัยทัศน์ หมายถึง “การมองการณ์ไกล” (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖, น. ๑๐๘๒) อีกคำหนึ่งซึ่งมีความหมายตรงกับคำภาษาอังกฤษคือ vision เช่นเดียวกัน ได้แก่ คำว่า “วิทัศน์” คำหลังนี้ให้ความหมายมากกว่าคำแรก เพราะ “วิสัย” หมายถึงขอบเขต แต่ “วิ” เป็นคำนำหน้าศัพท์ แปลว่า วิเศษ แจ่ม ต่าง

ผู้ที่มีภูมิปัญญา ควรหมายถึงการมีพุทธิปัญญา หรือคุณสมบัติทางด้านจิต ซึ่งต้องพัฒนาไปพร้อมๆ กับอารมณ์ ดังที่กล่าวไว้ในเรื่อง “คุณสมบัติของคนสมบูรณ์แบบ” ว่า

ในทางพระพุทธศาสนา การที่บุคคลจะเป็นคนสมบูรณ์ได้นั้น จะต้องมีการพัฒนาคุณสมบัติ ๒ ด้านให้เท่าเทียมกัน คือด้านกรุณาและด้านปัญญา กรุณาในที่นี้ หมายถึง ความรัก ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความเอื้ออาทร ความอดทน และคุณสมบัติอันประเสริฐทางด้านพุทธิปัญญา หรือคุณสมบัติทางด้านจิต หากบุคคลได้พัฒนาเฉพาะด้านอารมณ์ไม่ยอมพัฒนาด้านพุทธิปัญญา บุคคลนั้นอาจจะกลายเป็นคนโง่แต่มีจิตใจดี ส่วนผู้ได้พัฒนาเฉพาะด้านพุทธิปัญญา แต่ไม่ยอมพัฒนาทางด้านอารมณ์ ผู้นั้นอาจจะกลายเป็นคนฉลาดแต่จิตใจกระด้าง ไม่มีน้ำใจกับผู้อื่น

(ฐกัณฑ์ ทิพยเกสร และคณะ, พระพุทธเจ้าสอนอะไร, ๒๕๓๒, น. ๑๐๐)

จะเห็นได้ว่าศิลปะและศาสตร์แห่งการพัฒนาคนแต่โบราณหลายพันปีมาแล้ว ก็เน้นเรื่อง “พุทธิปัญญา” (IQ) กับอารมณ์และจิตใจ ว่าต้องสมดุลกันจึงจะเป็นคน หากไม่สมดุลก็อาจเป็นโทษ

๒. อารมณ์และจิตใจ(EQ)

ลักษณะของผู้รับสารที่มีการพัฒนาอารมณ์และจิตใจ ได้แก่

(๑) อดทนและรอคอยที่จะฟังและอ่านเรื่องที่น่าสนใจ ผู้พูดจะพูดให้ประโยชน์แก่เรา หากจะมาช้าไปบ้าง หรือต้องรอให้ถึงโอกาสที่เหมาะสมก็รอได้ โดยระงับความรู้สึก ความคิด และการสื่อสารในทางลบออกไปได้

(๒) ควบคุมความต้องการรับสารได้ คือ ถ้ามีเรื่องหรือโอกาสให้เลือกกระหว่างการรับสารที่ได้สารประโยชน์ กับการรับสารที่มุ่งความบันเทิง หรือสนองอารมณ์ในทางที่ไม่เหมาะสม เช่น การฟังผู้คนนินทากัน ชมหรืออ่านเรื่องลามกอนาจาร ผู้มีอารมณ์และจิตใจสูงแล้วจะเลียงเสีย แต่จะเลือกฟังการอธิบายเชิงวิชาการ เรื่องที่เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาและสังคม เลือกชมละครหรือภาพยนตร์ที่มีคุณค่าจรรโลงใจ มีความรู้ที่นำไปใช้ได้ ในกรณีนี้ที่จำเป็นต้องฟังเรื่องที่ไม่อยากฟังบ้าง แต่หลีกเลี่ยงไม่ได้ก็อดทนและมีมารยาทตามควร

(๓) ผู้ที่อารมณ์และจิตใจพัฒนาแล้วจะไม่ต้องรอผู้อื่นมากระตุ้นเตือนให้ทำหน้าที่ของตน ไม่รอแรงบันดาลใจจากผู้อื่น ไม่ต้องหวังให้ใครมาเร่งเร้าให้ทำเรื่องดีๆ

บางครั้งอาจมีสิ่งสะกิดใจเพียงเล็กน้อยกับสารนั้นมาพิจารณาและปฏิบัติได้อย่างดี เช่น เมื่อได้ยินเพื่อนพูดคำหยาบคาย พูดสบถสาบาน กล่าวร้ายผู้อื่น หรือทิ้งขยะผิดที่ ก็เตือนหรือห้าม หากพบเด็กนักเรียนใช้อินเทอร์เน็ตดูรายการที่ไม่เหมาะสมกับวัยก็ช่วยแนะนำรายการที่มีสาระ สอดคล้องกับการศึกษาและพัฒนาคุณภาพชีวิต ไม่ต้องมัวแต่กลัวว่าเขาจะโกรธเคือง หรือคิดว่าไม่ใช่กองการอะไรของตน แต่ควรคิดว่าเมื่อเราใช้วิจารณญาณของเราในการรับสาร ประกอบกับอารมณ์และจิตใจที่ปรารถนาดีต่อผู้อื่นแล้ว ก็ไม่ควรปล่อยปละละเลยให้มีผู้ทำเรื่องไม่ดีไม่งามต่อไป เพราะจะเกิดผลเสียต่อส่วนรวมได้

(๔) การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีเป็นคุณสมบัติของผู้รับสารที่พัฒนาทั้งอารมณ์และจิตใจดีแล้ว เพราะบุคคลนั้นจะมองบุคคลอื่นๆ ด้วยเมตตากรุณา คิดว่าทุกคนมีธาตุดีอยู่ในตัว สารที่เราได้ยินได้อ่านโดยผู้ส่งสารใช้ถ้อยคำสำเนียงไม่เหมาะสมไม่ควร อาจเกิดจากการอ่อนความรู้ทางการสื่อสารก็ได้ เช่น เขาอาจคิดในทางบวกแต่พูดไม่เพราะ เขาอาจจะอยากพูดเบาๆ หรือกระซิบบอกความบกพร่องของเรา เช่น มีเศษอาหารติดฟัน สวมถุงเท้าสลับลายกัน หรือบังเอิญหยิบกระเป๋าทີ่เหมือนกันกับของคนอื่นมาโดยไม่ทันสังเกต แต่ผู้พูดเป็นคนพูดค่อยๆ ไม่เป็นจึงพูดเสียงดัง กรณีตัวอย่างเหล่านี้ ผู้ที่มีมนุษยสัมพันธ์ดีจะไม่โกรธแค้นอาฆาต หรือโต้ตอบโดยใช้วาจาไม่สุภาพ เพราะกลัวตกใจ อับอายขายหน้า แต่จะควบคุมอารมณ์พิจารณาว่าเขาส่งสารมาด้วยความหวังดี เพียงแต่พูดไม่เพราะ หรือพูดดังเกินไป แต่ผลดีจะเกิดแก่เรา เราจะแก้ไขข้อบกพร่องนั้นทันที เราควรขอบคุณ ยิ้มแย้มแจ่มใส ถ้าทำอย่างนี้ได้ ผู้คนก็จะมีแต่อารมณ์ดีต่อกัน แต่ถ้าบังเอิญผู้พูดนั้นมีเจตนาร้าย ผู้รับสารก็อย่ารับความร้ายนั้นไว้ ควรเฉยเสีย เช่นเดียวกับที่พระพุทธเจ้าตรัสแก่พราหมณ์ผู้มาด่าว่าทั้งๆ ที่พระองค์มิได้ทรงทำความชั่วตามคำกล่าวหานั้น ว่าถ้าพราหมณ์นำอาหารไปให้ใครแล้วเขาไม่กิน จะทำอย่างไรกับอาหารนั้น พราหมณ์ก็ตอบว่าจะยกกลับไปกินเอง การรับสารที่แสดงวุฒิภาวะทางอารมณ์และจิตใจของผู้รับสารก็เปรียบได้ดังเรื่องที่สาธกไว้นี้

ทั้ง ๔ ข้อข้างต้นมีประโยชน์ต่อผู้รับสารหลายด้าน เช่น

- (๑) ความคิดปลอดโปร่ง จิตใจใสสะอาด ไม่เครียด
- (๒) ไม่ได้เถียงทะเลาะ แต่ประนีประนอม ทำงานกับผู้อื่นได้
- (๓) มีสมาธิในการฟัง อ่าน และคิด เพราะจะมุ่งเลือกสรรและเก็บรักษาจดจำไว้แต่แก่นของเรื่องและพิจารณาสาระประโยชน์ในทางบวก ไม่ติดขัดอยู่กับรายละเอียด

ที่ไม่จำเป็นหรือการใช้ภาษาที่บกพร่อง ยกเว้นแต่จะหาข้อบกพร่องที่จะแก้ไขต่อไป

(๔) มีความคิดสร้างสรรค์ เมื่อทราบปัญหาจะช่วยหาทางแก้ไข ไม่เพิ่มความยุ่งยาก ไม่ซ้ำเติม ไม่ยินดีเมื่อผู้อื่นลำบากเดือดร้อน แต่คิดช่วยเหลือ

(๕) เข้าใจตนเอง เข้าใจผู้อื่น รักและเมตตาตนเอง รักผู้อื่น ไม่ยกตนข่มท่าน จึงมีเพื่อนดีจำนวนมาก คัดรู้อาจกลับเป็นมิตร ทำงานใดก็มีผู้ช่วย เพราะเป็นผลตอบแทนจากการที่เราปฏิบัติต่อผู้อื่นเสมอ นั่นเอง เราควรฝึกฝนการพัฒนาจิตใจและอารมณ์ของตนเองและผู้ใกล้ชิด เพียงแค่ฟังอย่างเข้าใจและเห็นใจ เพียงแต่อ่านแล้วนำความรู้ ความคิดดีๆ มาคิดและปฏิบัติกับตนเอง ก็นับว่าได้พัฒนา “EQ” แล้ว

มีข้อน่าสังเกตโดยธรรมชาติว่า ผู้มีจิตใจดีและอารมณ์ดี ส่วนใหญ่มีสติปัญญาดี มารยาทดี มีมิตรมาก ทำงานสำเร็จได้ง่ายและรวดเร็ว มี “โลกทัศน์” และ “วิทัศน์” เล่าเรียนและทำการงานอย่างมีความสุขเสมอ มีความสามารถในการสื่อสารให้ผู้รับได้ดี เข้าใจง่าย และเต็มใจปฏิบัติ

นอกจากการฝึกฝนให้มีจิตใจและอารมณ์ดีในการรับสารที่เป็นวันสารโดยทั่วไปแล้ว เราควรฝึกสังเกตและประยุกต์การรับสารที่เป็นอวันสารและวันสารประเภทอื่นๆ ด้วย เช่น การฟังดนตรีที่ไพเราะ มีระเบียบทางดนตรีที่ทำให้จิตใจสงบรับ ไม่ฟังชาน ฟังเพลงที่เนื้อหาจรรโลงใจ ใช้ถ้อยคำประณีต มีความหมายในทางสร้างสรรค์

บางคนอาจฟังเสียงสวดมนต์ในศาสนาของตนๆ หรือสวดมนต์ออกเสียงให้ตนเองได้ยิน ก็เป็นการกล่อมเกล่าจิตใจและอารมณ์ ทั้งยังเป็นการเพิ่มสมาธิในการรับสารอื่นๆ ทำให้เกิดพุทธิปัญญาสูงขึ้น

เราจะประจักษ์ด้วยตนเองหากปรับปรุงพฤติกรรมกาารรับสาร โดยคำนึงถึงการใช้ความรู้ความเข้าใจในตอนนี ในการพัฒนาพุทธิปัญญา ๘ ด้าน ดังนี้

- (๑) ความฉลาดทางด้านภาษา
- (๒) ความสามารถทางตรรกะและคณิตศาสตร์
- (๓) ความฉลาดทางด้านมิติ
- (๔) ความฉลาดในการใช้ร่างกายและการเคลื่อนไหว
- (๕) ความฉลาดทางด้านดนตรี
- (๖) ความฉลาดทางด้านมนุษย์สัมพันธ์
- (๗) ความฉลาดทางด้านเข้าใจตนเอง
- (๘) ความฉลาดในการเข้าใจธรรมชาติ

เราควรพิจารณาว่าในขณะนี้เรากำลังทำงานสิ่งใดอยู่บ้าง แล้วสังเกตการพัฒนาตนเองในด้านนั้นๆ ด้วย

๓. คุณธรรมและจริยธรรม (MQ - Moral Quotient)

สมาชิกของครอบครัวที่อบรมมาดีย่อมอบรมบ่มนิสัยบุตรหลานตั้งแต่วัยเด็กให้เป็นคนดี กว่าเรียนถึงระดับอุดมศึกษา แต่ละคนได้ศึกษาเล่าเรียนกันมาคนละสิบกว่าปี มีผู้สอนทั้งที่บ้าน โรงเรียน สังคม สื่อมวลชน และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ส่วนใหญ่รับคำสอนด้วยการฟังมากที่สุด ด้วยการชม ดู และเห็นตัวอย่างทั้งเรื่องจริงและเรื่องสมมติ ตลอดจนด้วยการอ่านจากหนังสือเรียน หนังสือเสริมประสบการณ์ หนังสืออ่านนอกเวลา ฯลฯ ไปจนถึงอ่านจากสื่ออื่นๆ ในโอกาสต่างๆ กัน

เมื่อยังเล็กผู้ใหญ่มักสั่งให้ทำตามกฎเกณฑ์ เมื่อโตขึ้นก็สอนด้วยเหตุผล หากฝ่าฝืนก็อาจถูกลงโทษ แต่เด็กแต่ละคนมิได้เคารพกฎเกณฑ์และเหตุผลเสมอไป จึงเกิดปัญหาตั้งแต่ระดับบุคคล ครอบครัว สังคม และประเทศชาติ ผู้สร้างปัญหามักถูกเรียกว่า “คนไม่ดี” แต่ความไม่ดีย่อมป้องกันและแก้ไขได้ด้วยความคิด โดยคนที่ดีหรือเคยมีความผิดพลาดมาแล้ว ช่วยกันว่ากล่าวตักเตือน อบรมบ่มนิสัยผู้ที่ยังอ่อนด้อยกว่า

เมื่อถึงวัยศึกษาระดับวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัย สังคมทั่วไปก็นับว่าบุคคลนั้นเป็นวัยรุ่นตอนปลาย หรือเป็นผู้ใหญ่ตอนต้น มีวุฒิภาวะแล้ว

เมื่ออายุครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ ก็เลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกองค์การบริหารเมืองได้แล้ว ในมหาวิทยาลัยของตน แต่ละคนก็มีสิทธิ์เลือกผู้แทนไปเป็นกรรมการในองค์กรนิสิตนักศึกษา การเป็นผู้รับสารที่มีคุณธรรมและจริยธรรมจึงสำคัญยิ่งทั้งต่อตนเองและสังคม เพราะหากเลือกโดยใช้วิจารณญาณก็จะได้ผู้แทนหรือผู้บริหารที่ดี ก่อประโยชน์แก่ชุมชนหรือประชาคมนั้นๆ

เมื่อสำเร็จการศึกษา ไปหางานทำ เจ้าของงานย่อมต้องการคนดีไปร่วมงาน หากจะเลือกคู่ครอง เราก็คงปรารถนาคู่ครองที่ดี ใครจะมาเลือกเราเป็นคู่ครองก็คงคิดเช่นกัน รวมความว่าผู้ที่มีคุณธรรมและจริยธรรม รวมเรียกว่า ว่า “คนดี” ย่อมเป็นที่รักที่ต้องการในทุกสังคม

การพัฒนาคุณธรรมและจริยธรรมในการรับสารจะมีประโยชน์อย่างยิ่งแก่การพัฒนาพุทธิปัญญา วิสัยทัศน์ อารมณ์ จิตใจ มนุษยสัมพันธ์ สันติภาพ และความสามารถทางการใช้ภาษา เพราะในการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม ต้องการ “คนดี”

มากกว่า “คนเก่ง” และคนดีสามารถมีความสุขได้ทุกเมื่อ และคนดีเท่านั้นที่จะสร้างคนดีได้ (ศักดิ์สิริ มีสมสืบ, ๒๕๓๕, น. แทรก)

ในทางจิตวิทยา นักจิตวิทยาเรื่องนาม คือ ซิกมันด์ ฟรอยด์ ได้ศึกษาวิจัยแล้วเสนอทฤษฎี “จิตใต้สำนึก” ซึ่งอธิบายว่า มนุษย์มีระดับจิตใจ ๓ ชั้น คือ

- (๑) Id สัญชาตญาณ, สัญชาต
- (๒) Ego ตัวตน, ตนเองเป็นใหญ่
- (๓) Super Ego คุณธรรม

การมีพัฒนาการถึงระดับที่ ๓ คือ พัฒนาตนเองและผู้อื่นให้ดียิ่งขึ้นไปได้นั้น ในทางพุทธศาสนาเปรียบกับ “บัวพ้นน้ำ” เป็นบัวเหล่าที่โผล่พ้นโคลนตม พ้นผิวน้ำแล้ว เมื่อเป็นดอกตูมที่สมบูรณ์แล้วก็รอดพ้นอันตรายมาได้จนบานรับแสงอาทิตย์อย่างงดงาม ผู้คนอาจนำดอกไปบูชาพระ หรือทำยา ได้กินผักบัวอ่อน และเมล็ดบัวแก่ ฯลฯ นับว่าก่อประโยชน์แก่โลกจนถึงที่สุด

การพัฒนาการรับสารให้เกิดประโยชน์ด้านคุณธรรมและจริยธรรม นอกจากจะมีผู้ใหญ่ผู้ทรงคุณวุฒิ อบรมสั่งสอนทั้งโดยตรงและโดยอ้อมมาตั้งแต่ยังเยาว์แล้ว บุคคลยังพัฒนาตนเองได้ด้วยวิธีการที่เมื่อรับสารมาแล้วต้องวิเคราะห์ สังเคราะห์ ประเมินคุณค่าก่อนส่งสาร โดยใช้หลักที่ทุกๆ ศาสนาสอนคล้ายๆ กัน คือ (๑) ละเว้นความชั่ว (๒) ทำความดี (๓) ทำใจให้บริสุทธิ์ เริ่มต้นโดยวิเคราะห์ว่าสารนั้นมีคุณสมบัติ ๓ ประการ หรือไม่

ตัวอย่าง ในกรณีนี้เป็นนักศึกษา นักศึกษารุ่นพี่ชวนไปเที่ยวทะเลและค้างที่โรงแรม เราอยากสนุกกับเพื่อนๆ แต่เราไม่กล้าขออนุญาตผู้ใหญ่โดยตรง รุ่นพี่แนะนำให้พูดบอกรับรองว่าอาจารย์ที่คณะให้ไปสัมภาษณ์เรื่องกิจกรรมนักศึกษาที่ทะเลคิดว่าถ้าอ้างสถาบันและอาจารย์คงได้รับอนุญาต สมมติว่าเราเป็นนักศึกษา ถ้าเราได้รับคำแนะนำในลักษณะนี้ ก็ต้องวิเคราะห์ก่อนว่าการพูดบอกรับรองผิดศีลข้อใด ผิดหลักการอย่างไร ถ้าทำไปจริงๆ จิตใจของเรายังมีความสุขอยู่หรือไม่ เราจะนับถือตนเองต่อไปหรือไม่ เมื่อวิเคราะห์แล้วก็สังเคราะห์ คือตกลงใจว่าหากทำเช่นนั้นจะมีแต่ผลไม่ดี จึงไม่ทำ

สุภาษิตที่ว่า “คิดก่อนทำ” ก็คือการรับสารมากลั่นกรองก่อน จะช่วยเตือนตนเองให้คิดดี หรือ “คิดก่อนพูด” แล้วจะพูดดี ทำดี ไม่ทำเรื่องไม่ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง

๔. การพัฒนาความสามารถทางการใช้ภาษา (Language Quotient)

ดังที่ได้กล่าวแล้วว่า ภาษามีทั้งวจนภาษาและอวจนภาษา แต่ละคนที่ต้องการสื่อสาร หรือมีความจำเป็นต้องสื่อสารให้สัมฤทธิ์ผลย่อมพยายามด้วยวิธีการต่างๆ นานา ให้ผู้รับสารเข้าใจตรงตามวัตถุประสงค์ คนปกติคงไม่พยายามสื่อให้ผู้อื่นไม่เข้าใจ แต่กระนั้นผู้รับสารจำนวนมาก ทั้งในกรณีรับสารทางเดียว และในกรณีทั้งรับและส่งสาร คือมีโอกาสพูดหรือเขียน หรือวาดภาพ หรือใช้อวัจนสารได้ตอบกันก็ยังไม่เข้าใจกัน ทำให้เสียเวลา เสียพลังงานทางกายหรือพลังงานอิเล็กทรอนิกส์ เสียค่าใช้จ่าย ตลอดจนเสียอารมณ์ บางรายถึงกับเสียชีวิต

ยกตัวอย่างเช่น ผู้ป่วยคนหนึ่งไปพบแพทย์เพราะร่างกายมีอาการเจ็บปวดหรือผิดปกติ แพทย์ตรวจแล้วจึงกล่าวว่า “ตอนแรกผมสงสัยว่าคุณอาจเป็นมะเร็ง...” แพทย์พูดยังไม่ทันจบประโยค ผู้ป่วยซึ่งฟังไม่รอบคอบและฟังไม่ทันจบข้อความอาจตกใจจนเป็นลมหรือช็อคไป เพราะการรับสารยังไม่สมบูรณ์ก็คิดล่วงหน้าไปในทางร้ายที่สุดเท่าที่จะคิดได้ แพทย์อาจจะกำลังพูดต่อไปว่า “...ในระยะเริ่มต้น หรืออาจเป็นแค่เนื้องอกธรรมดาๆ ขอตรวจให้ละเอียดอีกที แต่ผมค่อนข้างมั่นใจว่าเป็นเนื้องอกชนิดน้อยเท่านั้น”

ส่วนเรื่องของการอ่านก็เช่นเดียวกับการฟัง คือต้องอ่านให้จบตอนหรือจบบทก่อนจึงค่อยประมวลความรู้หรือความคิดรวบยอด เพราะบริบทจะช่วยให้เกิดความเข้าใจชัดเจน ช่วยเป็นพื้นฐานให้เข้าใจข้อความที่จะอ่านต่อไป ช่วยคลี่คลายความสงสัยตั้งแต่ระดับคำ ประโยค และย่อหน้า

ผู้มีความสามารถทางภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านการรับสารมีคุณสมบัติ ดังนี้

(๑) ขอบคิด เมื่อฟัง อ่าน หรือเห็นสิ่งใด จะตั้งข้อสงสัย เกิด สงสัย ใครรู้ให้ชัดเจน และอยากรู้ให้กว้างขวางลึกซึ้งต่อไป เราอาจฝึกโดยใช้คำถาม 5 W 1 H คือ ใคร ทำอะไรหรือพูดอะไร ที่ไหน เมื่อไร ทำไมจึงทำ และทำอย่างไร โดยเน้นที่คำถาม “ทำไม” “เหตุใด” “ถ้า...จะเป็นอย่างไร”

(๒) เมื่อรับสารมาแล้วมักเรียบเรียงความคิดก่อนพูดหรือส่งสาร โดยคิดว่าจะลำดับอย่างไร ตนเองจึงจะจดจำไว้ได้ดีที่สุด

(๓) หากคิดแล้วเห็นว่าควรส่งสารต่อไป ต้องพิจารณาผู้รับสาร แล้วปรับการใช้ถ้อยคำสำนวนให้เหมาะสมแก่ผู้รับ ให้ผู้ฟังและอ่านเข้าใจเร็วที่สุด ประทับใจ และจำได้นานที่สุด

(๔) คนฉลาดจะนิ่งไว้ไม่ส่งสารต่อไปหากพินิจพิจารณาแล้วว่าส่งสารไปก็ไม่เกิดประโยชน์ อาจเกิดโทษแก่ตนเองและผู้อื่น ดังสุภาษิต “พูดไปสองไพเบี้ย นิ่งเสียตำลึงทอง”

(๕) หากรับสารประเภทที่ทำให้ขุนเคืองใจ ผู้รับสารจะทำเป็นลืมไป ไม่ถือสาหรือโต้ตอบ และอาจจะลืกลงถึงสุภาษิตที่เคยจดจำไว้ เลือบทบที่เหมาะสมมาสอนใจปรับความคิดเป็นกลาง เช่น ได้ฟังคนที่ไม่รู้จักจริงแต่ขอบคุณไว้อื้อวอด สุภาษิตที่ช่วยปรับสารทางลบให้เป็นประโยชน์ก็มี เช่น

รู้น้อยกว่ามากรู้
กลกบเกิดอยู่ใน
ไปเห็นขเลไกล
ชมว่าน้ำป้อนน้อย

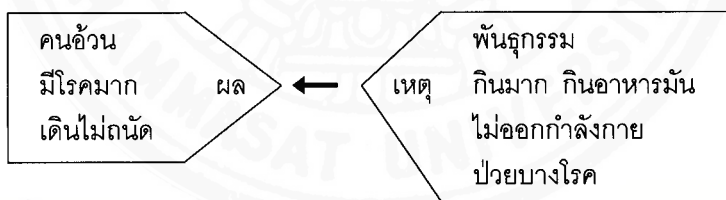
เริงใจ
สระจ้อย
กลางสมุทร
มากล้าล็กเหลือ

(โคลงโลกนิติ, ๒๕๔๓, น. ๑๐๐)

(๖) ในการรับสาร ถ้าผู้ใดต้องการจดจำและเก็บรักษาไว้นานๆ ให้ทำแผนภูมิดังตัวอย่าง

ตัวอย่างที่ ๑

แผนภูมิสองท่อน แสดง เหตุ → ผล หรือ ผล → เหตุ

ตัวอย่างที่ ๒

แผนภูมิสามท่อน แสดงปัญหา วิธีแก้ไข และผลการแก้ไขนั้น

ปัญหา เยาวชนไทยไม่อ่านหนังสือเท่าที่ควร
" ใช้เงินฟุ่มเฟือย
" ขาดระเบียบวินัย

วิธีแก้ไข อบรมเยาวชนให้มึนสัຍรักการอ่าน

- " ประหยัด อดออม ลดการซื้อของไม่จำเป็น
- " เห็นคุณค่าของการตรงต่อเวลา ทำงานเป็นระเบียบ

ผล

เยาวชนไทยมึนสัຍรักการอ่าน

- " รู้จักประหยัด อดออม ซื้อเฉพาะสิ่งจำเป็นจริงๆ
- " ตรงต่อเวลา แต่งกายเรียบร้อย ทำตามกฎระเบียบของสถาบันการศึกษาและสังคม

ฯลฯ

เราควรฝึกฝนการรับสารแล้วบันทึกด้วยแผนภูมิ เพื่อให้รู้จักย่อสารนั้นให้สั้นที่สุด เข้าใจง่ายที่สุด และนำไปใช้ได้ ในยามต้องการ การฝึกทำแผนภูมิทำให้ฟังและอ่านอย่างมีความหมาย เห็นคุณค่าของข้อมูลข่าวสารและวรรณกรรมทุกประเภท

การพัฒนาความสามารถทางภาษาในด้านการรับสาร เป็นหน้าที่สำคัญยิ่งของผู้ใฝ่ศึกษาทุกคน ลำพังการมีทักษะการเรียนรู้ตามปกติยังไม่เพียงพอสำหรับการเป็นบัณฑิตอย่างแท้จริง เมื่อมีทักษะแล้วพึงพัฒนาให้เป็นผู้ฉลาดในการรับสาร ทั้งด้านพุทธิปัญญา อารมณ์ และจิตใจ ทั้งนี้ควรระลึกไว้เสมอว่า หากไม่ฉลาดในการรับสาร ก็จะไม่สามารถเป็นผู้ส่งสารที่ฉลาดได้เลย

บรรณานุกรม

ชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และคณะ (แปลและเรียบเรียง). พระพุทธเจ้าสอนอะไร. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๒.

เดชาดิศร, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. โคลงโลกนิติ. กรุงเทพฯ: กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๓.

ถนอมวงศ์ ล้ายอดมรรคผล. การอ่านให้เก่ง. พิมพ์ครั้งที่ ๙. กรุงเทพฯ: กระดาษสา, ๒๕๔๖.

..... "การพัฒนาสมรรถภาพการอ่าน." เอกสารชุดวิชาการใช้ภาษาไทย มสธ.

นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๒๖.

ปวย อึ้งภากรณ์. ประสบการณ์และข้อคิดสำหรับคนหนุ่มสาว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๙.

ราชวรณี, พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). ปรัชญาการศึกษาไทย (ฉบับแก้ไขรวบรวมใหม่). (ม.ป.ท.): กรุงเทพฯ, ๒๕๒๕.

เทพเวที, พระ (ประยุทธ์ ปยุตโต). พจนานุกรมฉบับพุทธศาสนา ฉบับประมวลศัพท์. พิมพ์ครั้งที่ ๗.

กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.๒๕๔๒, กรุงเทพฯ: บริษัทนานมีบุ๊ค-
พับลิเคชันส์ จำกัด, ๒๕๔๖.

วิชาการ, กรม กระทรวงศึกษาธิการ. หนังสือคือชีวิต อ่านเป็นนิสัย เพื่อชีวิตที่สมบูรณ์. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๕.

ศักดิ์ศรี มีสมสืบ. มือนั้นสีขาว. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: ยามหนังสือ, ๒๕๓๕.

คันสนีย์ วรรณางกูร. EQ ของคุณเป็นอย่างไร. กรุงเทพฯ: มติชน, ๒๕๔๖.

